

Gelişen Zihin: Eğitimciler İçin Bir Yol Haritası

Editör: Dilek İLHAN BEYAZTAŞ

Editör: Doç. Dr. Dilek İLHAN BEYAZTAŞ

GELİŞEN ZİHİN
Eğitmciler İçin Bir Yol

ISBN 978-625-6287-36-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Haziran 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67
Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Kıymetli Babam Veli İLHAN'a ve Canım Annem Neriman İLHAN'a
Tüm Kalbimle ve Minnetle...*

ÖN SÖZ

“Önemli olan neye baktığımız değil, ne gördüğünüzdür.”

Henry David Thoreau

Çevremizde farklı alanlarda çalışan yaratıcı, üretken ve başarılı pek çok insanla iç içeyiz. Acaba onları bu kadar farklı ve başarılı kılan nedir? Ya da onlarda olup sende olmayan şey nedir? Kimileri buna “Çok şanslıydı, biraz da zekiydi, fazla çalışmadan kısa yoldan başarılı oldu.” şeklinde cevap verirken bazıları “Her zaman çok çalıştı, hiç pes etmedi, defalarca düştü ama yeniden kalkmayı bildi. Başarılı olmayı hak etti” şeklinde cevap verebilir. Verilen cevaplarda dikkat çeken tek şey, başarının farklı yorumlanması ile karşı karşıya olduğumuzdur. Bu yorumlamadaki farkın temeli ise sizin algılayışınızda saklıdır. Algı, olgunun gerçekliğinde değil gerçekliğin görünen şeklinde gizlidir. Aynı Platonun mağara alegorisinde olduğu gibi...

Zekâ yüzyıllar boyunca başarının en önemli kaynağı olarak görüldü. O kadar ki başarı için harcanan onca emek, çaba ve zaman hep ikinci planda kaldı. Bir nevi zekâ ile çalışma birbiriyle çatıştırıldı. “Yeterince zekiysen çalışmaya neden ihtiyaç duyarsın ki” söylemleri zaman zaman aileleri, eğitimcileri ve toplumu esir aldı. İşte o zaman, zekâ olgusunun varlığı ve yokluğu değil algılanış şekli süreci olumlu ya da olumsuz etkilemeye başladı. Bütün bu süreci kavramsallaştırma bağlamında ele alan kuram ise “Zihniyet Teorisi” dir. Bu teoriye göre Sabit ve Gelişen Zihniyet olmak üzere iki farklı zihniyet yapısı vardır. Sabit Zihniyete göre insanlar doğuştan ya zekidir ya da değildir. Zekâ değiştirilemezdir. Gelişen Zihniyete göre zekâ ve yetenekler geliştirilebilir.

Elinizde tutmuş olduğunuz bu kitap benimsemiş olduğunuz zihniyet yapısının ya da zekâ algısının başarılarınızı ve başarısızlıklarınızı nasıl etkilediğini göstermesi bakımından bir ayna görevi görecektir. Ayrıca mevcut durumun yansımalarına yönelik farkındalık yaratılması ve olası çözümlere ulaşılması bağlamında bir yol haritası oluşturacaktır. Özellikle etiketlerin önemli olduğu, yarış odaklı bir eğitim sisteminde gerçek başarının nasıl tanımlanması gerektiğine ve başarıya ulaşmanın yollarının ne olduğuna ilişkin uygulama temelli bir rehber olacaktır.

Zihniyet Teorisiyle beni ilk kez tanıştıran, öğrenme sürecimde her anlamda rehber olan ve her zaman destekleyen kıymetli hocam Prof. Dr. Barry HYMER’a, teoriyi duyduğu ilk andan itibaren heyecanını hiç kaybetmeyen ve kitap oluşturma fikrini ilk kez ortaya atan Dr. İpek DERMAN’a, birlikte çalışmaktan büyük zevk aldığım yol arkadaşlarım Doç. Dr. Perihan GÜNEŞ’e, Doç. Dr. Selen DEMİRTAŞ-

ZORBAZ'a ve Dr. Öğrt. Üyesi Şehnaz Nigar ÇELİK'e çok teşekkür ederim. Siz olmasaydınız bu kitap ortaya çıkmazdı...

Son olarak her daim bizi destekleyen ve inanan ailelerimize özellikle: **Eren'e, Demir'e, İskender Baki'ye, Lorin Defne'ye, Atlas'a, Asya'ya ve Aras'a** çok teşekkür ederim. Hayatımız siz yokken çok sıkıcıydı... Sizinle birlikte yeniden yaşamayı, büyümeyi ve gelişmeyi öğrendik. Sizinle büyümek her şeye değerdi...

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Doç. Dr. Dilek İLHAN BEYAZTAŞ

1. Bölüm: Zeka ve Zihniyet Teorisi

Doç. Dr. Dilek İLHAN BEYAZTAŞ, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7642-9087

2. Bölüm: Gelişen Zihniyet ve Nöroplastisite İlişkisi

Doç. Dr. Perihan GÜNEŞ, Aksaray Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4551-9327

3. Bölüm: Başarı ve Zihniyet

Dr. Öğr. Üyesi Şehnaz Nigar ÇELİK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9949-0668

4. Bölüm: Gelişen Zihniyet İçin Çaba ve Motivasyon

Doç. Dr. Selen DEMİRTAŞ ZORBAZ, Ankara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0040-9095

5. Bölüm: Gelişim Zihniyetini Destekleyen Kapsayıcı Sınıflar

Dr. İpek DERMAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2024-2619

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Bölümler ve Yazarları.....	vi

1. BÖLÜM

ZEKA VE ZİHNİYET TEORİSİ

Zekâyı Tanımlamak: Zamanda Yolculuk.....	1
Zekânın Kaynağı Sorunsalı: Genetik mi Çevre mi?.....	6
Zekâ ve Algı	10
Sabit ve Gelişen Zihniyet	13
Öğretmenlerin Zekâ Algısı ve Sınıfa Yansımaları.....	15
Kaynakça.....	20

2. BÖLÜM

GELİŞEN ZİHNİYET VE NÖROPLASTİSİTE İLİŞKİSİ

Nöron (Sinir hücresi).....	23
Sinaps	25
Sinir Sisteminin Bölümleri.....	25
Beyin (Encephalon, Cerebrum)	25
Beyin Korteksi.....	26
Beyin Lobları.....	26
Beyin Subkortikal Alanları	27
Limbik Sistem	28
Beyin ve Öğrenme.....	29
Kavram Olarak Nöroplastisite	31
Nöroplastisite Çeşitleri	32
Nöroplastisitenin Öğrenmeyle İlişkisi.....	32
Nöroplastisiteyi Artıran ve Azaltan Etmenler	34
Nöroplastisite ve Zihniyet	36
Kaynakça.....	47

3. BÖLÜM BAŞARI VE ZİHNİYET

Gelişen Zihniyet Başarısını Nasıl Etkiler?	51
Azim Teorisi	58
Gelişen Zihniyet ve Sabit Zihniyet Başarı Yolunda Nasıl Farklılaşır?	61
Gelişen Zihniyetini Desteklemeye Yardımcı Olabilecek Öğretim Stratejileri	63
Başarılı İnsanların Düşünce Yapısı: Başarılı Olmanızı Sağlayacak 10 Özellik Nedir?	69
Kaynakça.....	73

4. BÖLÜM GELİŞEN ZİHNİYET İÇİN ÇABA VE MOTİVASYON

Çaba, Motivasyon ve Gelişen Zihniyet.....	76
Motivasyonu Arttırabilmek İçin Öğrencilere Gelişen Zihniyeti Öğretebilir Miyim?.....	82
Öz-düzenleme ve Gelişen Zihniyet.....	84
Stres ve Gelişen Zihniyet	87
Stresle Baş Etmek İçin İpuçları	93
Kaynakça.....	98

5. BÖLÜM GELİŞİM ZİHNİYETİNİ DESTEKLEYEN KAPSAYICI SINIFLAR

Gelişen Zihniyet ve Öğretmenler	103
Gelişen Zihniyet ve Sınıf Kültürü	106
Gelişen Zihniyeti Destekleyen Öğretmen Uygulamaları	111
Gelişim Zihniyeti Müdahaleleri	120
Nöroplastite.....	120
Hedef Belirleme.....	121
Zorluklarla Mücadelede Hatalarımız, Azim ve Çaba	125
Övgü ve Geri Bildirim	136
Proje Tabanlı Öğrenme	139
Değerlendirme.....	145
Kaynakça.....	152

Editör ve Yazarlar Hakkında	157
--	------------

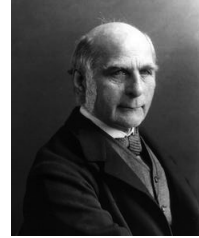
1. BÖLÜM

ZEKA VE ZİHNİYET TEORİSİ

Doç. Dr. Dilek İLHAN BEYAZTAŞ, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7642-9087

Zekâyı Tanımlamak: Zamanda Yolculuk

Toplumlar her zaman başarılı insanlardan “acaba nasıl başardılar?” sorusunun cevabını öğrenmek istemişlerdir. Bu sorunun cevabını da büyük oranda “Zekâ” ya bağlamışlardır. Çünkü zekâ; öğrenme ve başarı ile ilişkilendirildiği için hem bireysel hem de toplumsal başarıyı etkileyen bir faktör olarak görülmüştür. Bu nedenle, zekânın ne olduğu, nasıl ölçüleceği, nasıl geliştirilebileceği gibi konular yüzyıllardır insanoğlunun ilgisini çekmiştir.

Francis Galton
(1822-1911)

Zekâ ile ilgili çalışmalar, insanlık tarihi kadar eski olsa da, modern anlamda zekâ araştırmaları 19. yüzyılda başlamıştır. Bu dönemde bireysel farklılıkları ilk inceleyen Francis Galton olmuştur. Galton zekânın kalıtsal olarak aktarıldığına inanıyordu. Ayrıca zekâ ile biyolojik (yani genetik) olarak yetenekli olmak arasında bağlantı olduğuna inanıyordu. Hayatta kalabilme noktasında ise zeki insanların biyolojik olarak daha yetenekli olduklarına inanıyordu. Bu bağlamda eğer bu doğal biyolojik yetenekleri ölçebilirse zekâyı da ölçebileceğini düşünmüş ve “Galton Bar”, “Galton Döğüğü” ve “Galton Tahtası” gibi ilginç cihazlar icat etmiştir. Cihazlar aracılığıyla yaptığı testlerin mantığını ise bireylerin biyolojik olarak vermiş oldukları tepkilerin ölçülmesi oluşturuyordu. Örneğin bu testlerin birinde geliştirilmiş olan Galton tabancası kullanılarak bir top fırlatılıyor ve fırlatılan topun yakalanması için zekâsı ölçülen bireyin hızlı bir şekilde tepki vermesi gerekiyordu. Bu esnada Galton topun fırlatıldığı andan topun yakalandığı ana kadar olan tepki süresini ölçüyordu. Elde edilen ölçümler üzerinden bireylerin zekâları ve bu zekâyı kaynaklık ettiğine inanılan kalıtımın etkisine dair ipuçlarına ulaşmaya çalışıyordu (Jensen,1982; Oshman, 2002).

Bireylerin zekâlarını ölçmeye yönelik çalışmalar Galtonla başlasa bile alana en büyük katkısı şüphesiz Alfred Binet (1857-1911) yapmıştır. Binet zekâyı; bellek, duyum keskinliği ya da tepki hızı gibi basit yaklaşımlarla değil, kavrama, hüküm verme ve akıl yürütme gibi daha üst düzey düşünme becerileriyle açıklamıştır. Bu özellikleri doğrudan ölçmek mümkün olmadığı için bireyleri çözümü zor ve üst düzey düşünme becerileri gerektiren problemlerle karşı karşıya bırakmak gerektiğini, çözüme yönelik sergiledikleri davranışları ve fikirleri objektif olarak değerlendirebilir zekânın ölçülebileceğini ifade etmiştir (Toker ve diğ., 1968). Bu kapsamda 1905 yılında Fransız Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda başarısız olan çocukları belirlemesi istendiğinde zekâyı ölçebilmek için objektif bir ölçme aracına ihtiyaç olduğunu görmüştür. Ölçme aracını geliştirebilmek için Dr. Theodore Simon ile birlikte Paris ilkokullarında birtakım araştırmalar yaparak 30 sorudan oluşan bir test geliştirmiştir. Testin amacı özellikle bilişsel anlamda özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların gereksinimlerinin belirlenmesi olmuştur (Esping ve Plucker, 2015; Toker ve diğ., 1968). 1905 yılında geliştirilmiş olan bu zekâ testi gelen eleştiriler doğrultusunda 1908 ve 1911 yılında tekrar gözden geçirilerek revize edilmiştir. Ancak şunu açık yüreklilikle söylemek gerekir ki Alfred Binet ve Theodore Simon'un 1905 yılında geliştirmiş oldukları bu test modern zekâ testlerinin temelini oluşturmuştur.

Stanford üniversitesinde psikolog olarak çalışan Lewis Terman Fransızca olan Binet-Simon Zekâ Ölçeğini 1916 yılında İngilizceye çevirerek ilk kez bir ölçeğin başka bir kültüre adapte edilmesini sağlamıştır (Becker, 2013). Terman daha kapsamlı örneklem grupları üzerinde çalışarak ölçeği yeniden düzenlemiştir. Ayrıca ilk kez 1912 yılında William Stern tarafından önerilen ve IQ (Zekâ Yaşı/Gerçek Yaş × 100) olarak kabul edilen zekâ katsayısını baz alarak ölçeğin puanlama sistemini değiştirmiştir. Bugün yaygın bir şekilde kullanılan bu ölçek de Stanford-Binet zekâ ölçeği olarak adlandırılmaktadır (Lamiell, 2003). Stanford-Binet zekâ ölçeği 1937, 1960, 1986 ve 2003 yılında yeniden gözden geçirilerek güncellenmiştir.

Lewis Terman
(1877-1956)

OKUMA PARÇASI 1

Terman'ın Termitleri

"Stanford Üniversitesinde genç bir profesör olan Lewis Terman I. Dünya Savaşından hemen sonra Henry Cowell adında dikkate değer bir çocukla tanıştı. Cowell yoksulluk ve kaos içinde yetişmişti. Diğer çocuklarla iyi geçinemediği için yedi yaşına kadar hiç okula gitmedi. Stanford kampüsünden fazla uzak